

ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

УДК 657

DOI: <https://doi.org/10.32782/СМІ/2024-9-11>**Лаврова-Манзенко О.О.**

кандидат економічних наук, доцент,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Уманська В.Г.

кандидат економічних наук, доцент,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Манзенко Є.В.

здобувач кафедри економіки підприємства, обліку і аудиту,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОПОДАТКУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено не тільки аналітичному огляду існуючих проблем та викликів, але й у розробці практичних рекомендацій, які б сприяли формуванню ефективної та справедливої системи оподаткування для малих та мікробізнесу в Україні, враховуючи їх роль як драйвера національної економіки. Основну увагу присвячено аналізу сучасних умов оподаткування, обліку та звітності малих підприємств, визначенню існуючих проблем у цій сфері та формулюванню стратегічних перспектив розвитку. Авторами здійснено ретроспективний огляд трансформації системи оподаткування малого бізнесу в умовах війни за окремими напрямками. Виокремлено переваги та недоліки спрощеної системи оподаткування. В дослідженні проаналізовано особливості спрощеної системи бухгалтерського обліку, котрі дозволяють оптимізувати облікову політику малого та бізнесу. В результаті вдалося встановити ключові стратегічні напрямки оптимізації для малих підприємств України.

Ключові слова: звітність, малий бізнес, облік, оподаткування, спрощена система обліку та звітності.

Lavrova-Manzenko Olena, Umanska Viktoriia, Manzenko Yevhenii

Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

REALITIES AND PROSPECTS OF SMALL BUSINESS TAXATION IN UKRAINE

The article is dedicated not only to an analytical review of existing problems and challenges but also to the development of practical recommendations that would contribute to the formation of an effective and fair taxation system for small enterprises in Ukraine, considering their role as a driver of the national economy. The relevance of the conducted research is determined by a complex of factors. Despite the difficulties caused by the war, local business representatives show remarkable resilience and ambition for development. Data from surveys conducted in 2022 indicate that about 76% of small business owners plan to expand their operations in 2023. On one hand, effective optimization of the tax system can help small businesses reduce financial pressure, increase their competitiveness, and stimulate investment in innovation and development. On the other hand, it can contribute to increased tax revenues to the state budget through the legalization of shadow incomes and a reduction in the tax burden on legal businesses. Ultimately, tax optimization for small businesses can become a key element of a broader strategy for economic revival and sustainable growth in Ukraine. In Ukraine, a country on the path of European integration and economic reforms amidst post-war reconstruction prospects, small businesses play a critical role in creating jobs, ensuring social stability, and promoting innovative development. The main focus is on the analysis of contemporary taxation, accounting, and reporting conditions for SMEs, identifying existing issues in this area, and formulating strategic development perspectives. The authors have conducted a retrospective review of the transformation of the taxation system for small business under various conditions, including during wartime. The advantages and disadvantages of the simplified taxation system are highlighted. The study analyzes the features of the simplified accounting system that allow optimizing the accounting policy for small and medium businesses. As a result, key strategic directions for optimization for small and medium-sized enterprises in Ukraine have been established.

Keywords: reporting, small business, accounting, taxation, simplified accounting and reporting system.

Постановка проблеми. У сучасному світі, в якому економічні коливання стають невід'ємною частиною глобальної динаміки розвитку, роль малих підприємств у стабілізації національних економік стає все більш значущою. В Україні, країні, що перебуває на євроінтеграційному шляху економічних реформ на тлі перспектив повоєнної відбудови, малі підприємства відіграють критичну роль у створенні робочих місць,

забезпеченні соціальної стабільності та сприянні інноваційному розвитку. Однак, попри їх значний внесок у економіку, малі та мікробізнеси часто зіштовхуються з численними викликами, серед яких оподаткування виокремлюється як один з найбільш критичних аспектів, що вимагають уваги та оптимізації.

У цьому контексті, розробка та впровадження стратегій оптимізації оподаткування для малого

бізнесу в Україні набуває особливої актуальності. Визнання цього виклику і зосередження зусиль на його розв'язанні може не тільки підсилити економічний розвиток, але й сприяти створенню більш сприятливого бізнес-середовища. Представлене дослідження спрямовано на аналіз існуючих податкових правил, умов та обмежень системи оподаткування малих підприємств в Україні, ідентифікацію ключових викликів, зокрема в частині податкового обліку, та розробку рекомендацій щодо ефективних стратегій оптимізації оподаткування, які могли б сприяти зростанню та стабілізації цього важливого сектору економіки.

Актуальність проведеного дослідження зумовлена комплексом складових. З одного боку, ефективна оптимізація системи оподаткування може допомогти малому бізнесу зменшити фінансовий тиск, підвищити їх конкурентоспроможність та стимулювати інвестиції в інновації та розвиток. З іншого боку, вона може сприяти збільшенню податкових надходжень до державного бюджету через легалізацію тінювих доходів та зменшення податкового навантаження на легальний бізнес. У підсумку, оптимізація оподаткування для малого бізнесу може стати ключовим елементом ширшої стратегії економічного відродження та стабільного зростання України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання оподаткування малого бізнесу постійно перебувають у фокусі уваги вітчизняних науковців, однак з початком повномасштабної війни в Україні їх актуальність загострилася. Саме суб'єкти малого бізнесу продемонстрували високий рівень стійкості та соціальної значимості в умовах економічного шоку перших місяців війни, а тому урядом було вжито комплекс негайних заходів з їх підтримки. Такі заходи детально аналізувалися такими науковцями як Йолтуховська О. Ю., Князькова В. Я., Криленко В. І., Лавров Р. В., Маликов В. В., Плекан М. В., Рудінська О. В., Скрипник С. В., Ткаченко А. А., Шепель І. В. та іншими. В сучасних умовах такі дослідження потребують систематизації та формування комплексного стратегічного бачення подальшої стратегії оптимізації оподаткування для малих підприємств.

Постановка завдання. Таким чином, мета цього дослідження полягає не тільки в аналітичному огляді існуючих проблем та викликів, але й у розробці практичних рекомендацій, які б сприяли формуванню ефективної та справедливої системи оподаткування для малих підприємств в Україні, враховуючи їх роль як драйвера національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Малі підприємства становлять основу економічного розвитку України, граючи вирішальну роль у вирішенні проблем зайнятості населення, особливо у періоди воєнних дій та на етапі повоєнного відновлення. Останніми роками сектор обліку та податкової політики для малих підприємств переживає значущі трансформації, обумовлені в основному воєнними подіями та динамікою змін у законодавчій базі.

Незважаючи на складнощі, спричинені війною, представники місцевого бізнесу демонструють видатну стійкість та амбіції до розвитку. Дані опитувань, проведених у 2022 році, свідчать, що близько 76% власників малих підприємств планують розширювати свою діяльність у 2023 році [7; 9].

Повномасштабна війна в Україні змусила владні структури вжити заходів на підтримку малого бізнесу, запровадивши податкові послаблення та відтермінування, спрямовані на зниження фінансового навантаження. Водночас, у 2022 році відзначено тенденцію до лібералізації податкової та адміністративної політики стосовно цих підприємств, покликаної забезпечити їхній розвиток та заохочення підприємницької ініціативи. Спрощення звітності та адаптованіші норми ведення обліку стали ключовими елементами підтримки малого бізнесу в ці складні часи. Однак, часті зміни у законодавчому полі ставлять перед підприємцями виклик щодо необхідності бути в курсі актуальних норм та швидко адаптуватися до них. Так, з лютого 2022 року і до сьогодні не пройшло жодного кварталу без суттєвих змін у сфері чи то обліку, чи оподаткування діяльності малих підприємств [6].

В умовах війни та зважаючи на очікувані перспективи післявоєнного відновлення, малі підприємства виявляють здатність до швидкої адаптації, відіграючи ключову роль у забезпеченні робочих місць та економічної стабільності, особливо в районах, де діяльність великих корпорацій може бути ускладнена. Протягом перших шести місяців 2023 року в Україні було зареєстровано близько 134 тисяч нових підприємств, що складає приблизно 70% від загальної кількості заснованих ФОПів протягом всього 2022 року [2]. Більша частина цих нових підприємств орієнтувалася на сектор роздрібної торгівлі. Червень виявився рекордним місяцем за кількістю реєстрацій нових ФОПів не лише в період поточної війни, а й за останні три роки, перевищивши показник у 30 тисяч нових підприємств, зафіксований влітку 2020 року [7].

Підприємства, визначені законодавством як мікро та малі підприємства з активами до 4 мільйонів євро, доходами до 8 мільйонів євро, та штатом від 10 до 50 співробітників, відіграють ключову роль у формуванні нових робочих місць та сприяттві регіональному розвитку. Зокрема, у 2024 році від податку на доходи фізичних осіб місцеві бюджети могли б отримати приблизно 225 мільярдів гривень, тоді як загальний ресурс місцевих бюджетів на цей рік передбачається на рівні понад 279 мільярдів гривень [10].

Більшість так званих «військових», було скасовано у 2023 році. Зокрема, з 1 серпня 2023 року було відновлено дію строків, які були відтерміновані у 2022 році для подання податкової звітності. Водночас, цим же рішенням було скасовано мораторій на документальні перевірки бізнесу, в т.ч. на виїзні та позапланові. З цієї ж дати припиняється дія особливих умов оподаткування зі ставкою в 2% («Особлива система»). Так само, скасовано було пільги зі сплати єдиного податку для ФОП 1 і 2 груп, однак добровільність сплати ЄСВ для них поки що збережено.

Окремо для платників ПДВ, які отримали податковий кредит на основі документів, виданих суб'єктом, що був зареєстрований як платник ПДВ на момент виникнення податкових зобов'язань і після цього перейшов на спрощену систему оподаткування зі ставкою 2%, забезпечується збереження права на цей податковий кредит. Це стосується податкових накладних, виписаних цим суб'єктом, за умови їхньої реєстра-

ції в Єдиному реєстрі податкових накладних протягом 60 днів після повернення до статусу платника ПДВ [1].

З 1 жовтня 2023 року анульовано всі відтермінування щодо РРО та відновлено штрафні санкції за порушення порядку їх застосування всіма суб'єктами господарювання [4].

Оглядаючи досвід діяльності малого підприємництва в умовах повномасштабної війни в Україні та очікування бізнесу на майбутнє, існує можливість виокремити конкретні заходи для підтримки та сприяння розвитку малого бізнесу та мікропідприємств, зокрема:

- відновлення мораторію на документальні перевірки, що дозволить знизити адміністративне навантаження на підприємства у період воєнних дій, а також доповнення його мораторієм на перевірки позапланові та фактичні;

- відміна вимоги про обов'язкове використання РРО/ПРРО для суб'єктів, які сплачують єдиний податок і не залучають найману працю та/або провадять свою діяльність у сільській місцевості, а також на визволених (деокупованих) територіях, не займаючись при цьому діяльністю з підвищеним ризиком;

- створення умов непорушності податкової політики, підтримка її стійкості під час військових дій та принаймні протягом року після закінчення конфлікту. Всі істотні зміни в податковому законодавстві слід відтермінувати, окрім заходів, необхідних для євроінтеграції та залучення макрофінансової підтримки, що мають бути введені з обов'язковим періодом адаптації не менше ніж шість місяців [11].

Представники малого бізнесу, як і всі інші суб'єкти господарювання, згідно вимог Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996 від 16 липня 1999 р, зобов'язані вести бухгалтерський облік. Зважаючи на особливості діяльності малого бізнесу, в центрі облікової системи опиняється саме процес нарахування податків та подання податкової звітності.

Система бухгалтерського обліку на малих підприємствах формується на підставі їх облікової політики. Під обліковою політикою підприємства розуміється набір правил, методологій та процедур, які застосовуються для організації бухгалтерського обліку та підготовки фінансової звітності. В свою чергу, Міжнародні стандарти фінансової звітності описують облікову політику як комплекс базових принципів, угод, норм та процедур, обраних керівництвом компанії для формування та представлення фінансових звітів. Державна політика підтримки малого бізнесу передбачає функціонування в Україні спрощеної системи обліку та звітності для малих підприємств, що дозволяє полегшувати та оптимізувати облікові процеси. Цим же зумовлено і функціонування спрощеної системи оподаткування.

Спрощена система обліку передбачає використання скороченого плану рахунків, а спрощена система фінансової звітності передбачає складання лише двох форм фінансової звітності – Форма 1м (мб) Баланс (звіт про фінансовий стан) та Форма 2м (мб) Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід) – із скороченим переліком показників відносно вимог НП(с)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Крім того, питання ведення спрощеного бухгалтерського обліку висвітлено в «Методичних рекомендаціях по використанню реєстрів для бухгалтерського

обліку», прийнятих для малих підприємств 15 червня 2011 року під номером 720. Ця спрощена система включає використання Журналу для реєстрації економічних операцій, де записи проводяться на основі зведених первинних документів, даних про виплату заробітної плати, амортизацію і так далі, з відображенням вартості цих операцій на відповідних рахунках.

Існування такої спрощеної системи обліку дозволяє багатьом суб'єктам малого підприємництва не утримувати обліковий персонал взагалі, а користуватися послугами аудиторських та бухгалтерських фірм на умовах аутсорсингу.

Також слід зазначити, що всебічна підтримка малого бізнесу має охоплювати не лише податкові переваги та стимули чи спрощений облік. Вона має включати забезпечення доступу до якісної освіти, консультативних послуг, фінансових ресурсів та ринків, розвиток необхідної інфраструктури та забезпечення ефективної правової підтримки.

Ефективний нагляд та аналіз впровадженої політики підтримки малого підприємництва є ключовим для покращення її результативності та налагодження зв'язку з динамікою соціальних змін. В цьому контексті можна застосовувати широкий спектр методів, включно зі збором статистики про зайнятість та економічне зростання в сегменті малого бізнесу, відстеженням розподілу ресурсів і результативності застосованих заходів та переваг, оцінкою фінансових результатів та індикаторів успіху.

У контексті спрощеного бухгалтерського обліку, згідно з «Методичними рекомендаціями по веденню реєстрів бухгалтерського обліку для малих підприємств» № 422, передбачено ведення аналітичного та синтетичного обліку з використанням п'яти основних відомостей для записів. Господарські дії фіксуються за дебетом та кредитом відповідного рахунку, із кожною транзакцією, яка відображається в обліку двічі за класичним принципом подвійного запису. Відомості синтетичного обліку для малого бізнесу структуровано наступним чином:

- Відомість 1-м присвячена грошовим коштам;
- Відомість 2-м присвячена обліку запасів;
- Відомість 3-м присвячено розрахункам з дебіторами та кредиторами;
- Відомість 4-м розкриває операції з необоротними активами;
- Відомість 5-м дозволяє сформулювати фінансовий результат діяльності підприємства на підставі порівняння доходів і витрат.

За даними цих відомостей складається Оборотно-сальдова відомість.

При формуванні зазначених облікових реєстрів, використання конкретних бухгалтерських рахунків не є необхідним, тому адаптація до власного робочого Плану бухгалтерських рахунків не змінює їх структуру.

Для успішного впровадження стратегій підтримки малого підприємництва критично важливим є залучення широкого кола заінтересованих осіб, включаючи самі малі підприємства, державні структури, наукову спільноту, професійних консультантів та громадські організації. Це дозволить оптимізувати витрачання доступних ресурсів та забезпечити, щоб розроблені заходи відповідали актуальним потребам малого бізнесу та сучасним викликам суспільства.

Відповідно до поглядів окремих науковців, існує очевидна дилема між універсальними вимогами до класифікації суб'єктів господарювання як мікро-, малих підприємств для регуляторних цілей та цілей оподаткування. У контексті євроінтеграційних зусиль необхідно розв'язати цю проблему, а також забезпечити, щоб система критеріїв відповідала економічній реальності країни, з однаковим застосуванням як для регуляторних вимог, так і для державної підтримки та податкових цілей. Окремо варто звернути увагу на необхідність оптимізації використання критерію загальної вартості активів (зазначеного в Рекомендаціях Комісії 2006/361/ЄС) в контексті єдиного податку [12].

Практичне застосування такого підходу могло б запобігти ухиленню від податків та стало б альтернативою до застосування РРО. Оновлений Податковий кодекс України мав би стати фундаментальною основою для оновлення податкової системи, включно зі спрощеною схемою оподаткування, обліку та звітності. Але нинішній проект цього документа не пропонує конкретних шляхів розвитку спрощеного обліку для малих підприємств. Такий висновок можливий на основі аналізу проекту змін до Податкового кодексу, що стосуються умов сплати єдиного податку.

Згідно із змінами в системі єдиного податку, планується не включати до її складу такі платежі, як податок на додану вартість та ЄСВ. Оплата цих внесків буде проводитися окремо, відповідно до стандартних тарифів, із поданням звітності до відповідних регуляторних органів. Такий перегляд умов спрощеного оподаткування може мати несприятливий вплив на еволюцію малого бізнесу. Додатковою проблемою стає жорстка відповідність річних обсягів обороту вітчизняних компаній до стандартів ЄС, що може призвести до невідповідного застосування певних податкових умов та державних програм підтримки малих підприємств.

Отже, згідно з результатами аналізу, мале підприємство має значний позитивний вплив на економічне зростання в Україні. Водночас, для забезпечення їх ефективної роботи необхідна активна підтримка з боку держави, особливо в аспектах фінансового обліку та податкової політики, де наразі існують численні виклики, які вимагають негайного вирішення.

Спрощена система оподаткування в Україні хоч і пропонує певні вигоди, втім, вона не позбавлена слабких місць, котрі можуть ускладнити ситуацію для підприємств у складних умовах, зокрема це постійна мінімальність податкового законодавства.

Таким чином, спрощена система оподаткування адаптується до динамічних змін в економіці та суспільних вимог. У період останніх двох років, особливо на фоні військового стану, були проведені корективи у системі спрощеного оподаткування, зокрема щодо критеріїв нарахування єдиного податку, умов сплати внесків та механізмів переходу між різними режимами оподаткування. Ці зміни також торкнулися бухгалтерського обліку, включаючи необхідність в уточненні та підготовці облікових записів, розрахунків та подання фінансових звітів.

Висновки. В сучасних умовах спрощена система оподаткування дозволяє замінити кілька видів податків одним, спрощуючи процес ведення обліку та зменшуючи податкове навантаження. Проте малий бізнес все ще зіштовхується з додатковими фінансовими викликами, що ускладнюють прозорість умов для заснування та діяльності невеликих підприємств. Додатково, система містить певні обмеження, зокрема щодо максимально допустимих обсягів доходів, чисельності персоналу та сфер діяльності, що обмежує її універсальність.

Експертні оцінки вказують на те, що запропоновані урядом зміни у сфері оподаткування малого бізнесу під час війни можуть не мати значного позитивного впливу на розвиток малого підприємництва в Україні, або вже й доведено – виявилися неспроможними підтримати бізнес. Для підтримки підприємницької діяльності в умовах війни та перспектив повоєнного відновлення, фахівці пропонують заходи, такі як зупинення податкових перевірок для зниження адміністративного навантаження, анулювання вимоги обов'язкового використання касових апаратів чи програмних РРО для деяких категорій суб'єктів єдиного податку, а також гарантування стабільності податкового законодавства. Всі інші істотні зміни в податковому кодексі слід відтермінувати, за виключенням кроків, необхідних для інтеграції в європейське співтовариство та отримання фінансової підтримки, з введенням обов'язкового адаптаційного періоду тривалістю щонайменше півроку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дроздова О. Г. Особливості організації обліку на підприємствах малого бізнесу в Україні. *Modern problems of science, education and society: The 6th International scientific and practical conference*, Kyiv, August 14-16, 2023. P. 457–463. URL: https://www.researchgate.net/profile/Dmytro-Bannikov/publication/373143069_pdf#page=457 (дата звернення: 28.03.2024).
2. «Робота»: стало відомо, скільки українців вже отримали державні гранти на розвиток бізнесу. *New Voice*. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/yerobota-2023-skilki-ukrajinciv-vzhe-otrimali-derzhavni-granti-na-rozvi-tok-biznesu-50351036.html> (дата звернення: 28.03.2024).
3. Жарикова А. Українці в червні зареєстрували рекордну кількість ФОПів за 3 роки. *Економічна правда*. 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/07/10/702050/> (дата звернення: 28.03.2024).
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану: Закон України від 01.04.2022 р. № 2173-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20#Text> (дата звернення: 28.03.2024).
5. Зміна фокусу з виживання на розвиток – плани та прогнози бізнесу на 2024 рік. Європейська Бізнес Асоціація. URL: <https://eba.com.ua/zmina-fokusu-z-vyzyvannya-na-rozvytok-plany-ta-prognozy-biznesu-na-2024-rik/> (дата звернення: 28.03.2024).
6. Князькова В. Я., Криленко В. І., Рудінська О. В. Особливості оподаткування бізнесу в Україні в умовах воєнного часу. *Modern research in world science: The 11th International scientific and practical conference*, Lviv, January 29–31, 2023. P. 1273–1277.
7. Маліков В. В., Плекан М. В., Йолтуховська О. Ю. Сучасні тенденції у сфері обліку і оподаткування на малих підприємствах. *Наукові перспективи*. 2024. № 1 (43). DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-1\(43\)-484-495](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-1(43)-484-495) (дата звернення: 28.03.2024).

8. Подольська І. С. Сучасний стан та напрямки удосконалення обліку і звітності суб'єктів малого підприємництва. 2023. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/29-90-93.pdf> (дата звернення: 28.03.2024).
9. Попри війну 76% підприємців планують розширення бізнесу в 2023 році – ЕВА. Укрінформ. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3671001-popri-vijnu-76-pidpriemciv-planuut-rozsirennja-biznesu-v-2023-roci-eva.html> (дата звернення: 28.03.2024).
10. Скрипник С., Лавров Р., Шепель І. Облік і оподаткування суб'єктів малого підприємництва. *Економіка та суспільство*. 2023. № 52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-61> (дата звернення: 28.03.2024).
11. Токаренко В. В. Облік і оподаткування діяльності суб'єктів малого підприємництва. *Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ*. 2023. Вип. 4 (30). URL: <http://www.vtei.com.ua/doc/2023/konf2203/4/30.pdf> (дата звернення: 28.03.2024).
12. Уманська В. Г., Ткаченко А. А., Манзенко Є. В. Перспективи розвитку системи обліку та оподаткування на малих підприємствах. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-50> (дата звернення: 28.03.2024).

REFERENCES

1. Drozdova O. H. (2023) Osoblyvosti orhanizatsii obliku na pidprijemstvakh maloho biznesu v Ukraini [Peculiarities of accounting organization at small business enterprises in Ukraine]. *Modern problems of science, education and society: The 6th International scientific and practical conference* (Kyiv, August 14-16, 2023). Kyiv. (in Ukrainian)
2. yeRobota: stalo vidomo, skilky ukrainsiv vzhe otrymaly derzhavni hranty na rozvytok biznesu. New Voice [eWork: it became known how many Ukrainians have already received state grants for business development. New Voice]. Available at: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/yerobota-2023-skilki-ukrajinciv-vzhe-otrimali-derzhavni-granti-na-rozvi-tok-biznesu-50351036.html> (accessed March 28, 2024).
3. Zharykova A. (2023) Ukraintsi v chervni zareiestruvaly rekordnu kilkist FOPiv za 3 roky [In June, Ukrainians registered a record number of FOPs in 3 years.]. *Ekonomichna pravda*. Available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/07/10/702050/> (accessed March 28, 2024).
4. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo administruvannia okremykh podatkov u period voiennoho, nadzvychainoho stanu: Zakon Ukrainy vid 01.04.2022 r. № 2173-IX / Verkhovna Rada Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20#Text> (accessed March 28, 2024).
5. Zmina fokusu z vyzhyvannia na rozvytok – plany ta prohnozy biznesu na 2024 rik [Shifting focus from survival to growth – business plans and forecasts for 2024]. Yevropeiska Biznes Asotsiatsiia. Available at: <https://eba.com.ua/zmina-fokusu-z-vyzhyvannya-na-rozvytok-planu-ta-prohnozy-biznesu-na-2024-rik/> (accessed March 28, 2024).
6. Kniaskova V. Ya., Krylenko V. I., Rudinska O. V. (2023) Osoblyvosti opodatkuvannia biznesu v Ukraini v umovakh voiennoho chasu [Peculiarities of business taxation in Ukraine in wartime conditions]. *Modern research in world science: The 11th International scientific and practical conference* (Lviv, January 29-31, 2023). Lviv. (in Ukrainian)
7. Malikov V. V., Plekan M. V., Yoltukhovska O. Yu. (2024) Suchasni tendentsii u sferi obliku i opodatkuvannia na malykh pidprijemstvakh [Modern trends in accounting and taxation at small enterprises]. *Naukovi perspektivy*, vol. 1(43). DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-1\(43\)-484-495](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-1(43)-484-495) (accessed March 28, 2024).
8. Podolska I. S. (2023) Suchasnyi stan ta napriamky udoskonalennia obliku i zvitnosti subiektiv maloho pidprijemnytstva [The current state and directions for improving the accounting and reporting of small business entities]. Available at: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/29-90-93.pdf> (accessed March 28, 2024).
9. Popri viinu 76% pidprijemtsiv planuiut rozshyrennia biznesu v 2023 rotsi – EVA [Despite the war, 76% of entrepreneurs plan to expand their business in 2023 – EVA]. Ukrinform. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3671001-popri-vijnu-76-pidpriemciv-planuut-rozsirennja-biznesu-v-2023-roci-eva.html> (accessed March 28, 2024).
10. Skrypnyk S., Lavrov R., Shepel I. (2023) Oblik i opodatkuvannia subiektiv maloho pidprijemnytstva [Accounting and taxation of small business entities]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-61> (accessed March 28, 2024).
11. Tokarenko V. V. (2023) Oblik i opodatkuvannia diialnosti subiektiv maloho pidprijemnytstva [Accounting and taxation of small business entities]. *Vimnytskyi torhovelno-ekonomichnyi instytut DTEU*, vol. 4 (30). Available at: <http://www.vtei.com.ua/doc/2023/konf2203/4/30.pdf> (accessed March 28, 2024).
12. Umanska V. H., Tkachenko A. A., Manzenko Ye. V. (2023) Perspektyvy rozvytku systemy obliku ta opodatkuvannia na malykh pidprijemstvakh [Prospects for the development of the accounting and taxation system at small enterprises]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-50> (accessed March 28, 2024).